

загальноосвітньої школи: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції 18-19 жовтня 2012 року м.Умань / Гол. Ред. Мартинюк М.Т.; відп. За випуск Декарчук М.В./Магдалина Василівна Опачко. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2012. – 232 с. – С.137-140.

2. Опачко М.В. Інновації в освіті: комплексне розуміння складових та шляхи ефективної їх реалізації /Опачко М.В., Розлуцька Г.М., Туряниця В.В. /IV Всеукраїнська заочна науково-практична конференція, 19 грудня 2013 р. у ДВНЗ «УжНУ»// Педагогічні інновації у фаховій освіті: зб. наук. праць IV Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (Ужгород, 19 грудня 2013). – Ужгород, 2013. – Вип. 4. – С.248-259.

3. Опачко М.В. Підготовка майбутнього вчителя фізики до організації і проведення інтерактивного уроку //Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота/Магдалина Василівна Опачко. – 2011. – Випуск 21. – С.130-134.

4. Опачко М.В. Навчання студентів використанню інтерактивних технологій у процесі вивчення фізики в школі //Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки / Магдалина Василівна Опачко. – Чернігів, 2011. – Вип.78. – С. 254-258.

5. Опачко М.В. Комплексний підхід у формуванні методичної майстерності вчителя фізики/М.В.Опачко // Науковий вісник УжНУ. Серія Педагогіка. Соціальна робота. [ред. кол. : В.В.Козубовська]. – Ужгород : Вид-цтво «Говерла», 2014. – Вип. 30. – С.114-117.

УДК 378

Р.ОРОСОВА

Кошицький університет ім. П.Й. Шафарика, Словаччина

В.СТАРОСТА, Г.ТОВКАНЕЦЬ

Мукачівський державний університет

ЕМПІРИЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ВИКЛАДАЦЬКОГО СТИЛЮ ВЧИТЕЛЯ

Визначення сутності та складників процесу формування індивідуального стилю педагогічної діяльності розкриваються у працях багатьох учених (М. Амінов, А. Маркова, С. Сисоєва, В. Сластьонін, I. Antoničová/І. Антонічова, J. Maňák/Й. Маняк, J. Mareš/І.Мареш, E. Petlák/Е. Петлак, M. Zelina/М. Зеліна, Š. Švec/Ш. Швець та ін.).

Метою даного повідомлення є висвітлення емпіричного визначення викладацького стилю вчителя під час практики студентів – майбутніх учителів у Словацькій Республіці та в Україні.

У науково-педагогічних джерелах в Україні використовується поняття «педагогічний стиль», а в Словацькій Республіці – «викладання/научування» (vyučovanie) – діяльність учителя в процесі навчання; «учіння» (učení, učenie sa) – діяльність учня в процесі навчання [1, с. 19]; відповідно – «викладацький (научувальний, навчальний) стиль учителя», «стиль викладання учителя» (vyučovaci štýl učiteľa, štýl vyučovania, štýl výuky) [1, с. 83-84], а також стосовно учня – «стиль учіння (навчання)» (štýl učení, učebni štýl) [1, с. 126-127].

У [2, с. 37-38] зазначено, що поняття «викладацький стиль учителя» трактується у широкому та вузькому значенні. У першому випадку (широкому значенні) – це спосіб викладання/научування, який використовує

вчитель, тобто, як він викладає/научує; у другому (вузькому значенні) – це система методів навчання, які вчитель використовує.

У складі стилю викладання можна виокремити такі компоненти [2, с. 38-39]:

– *когнітивний стиль* (характеризує значною мірою вроджені якості людини; визначає способи вибору, переробки, аналізу і структурування інформації, індивідуальну стратегію вирішення пізнавальних задач; на основі цього стилю базуються всі наступні компоненти);

– *підходи вчителя до викладання* (учительська філософія, що визначає вибір змісту та методів навчання, комунікації з учнями і т.п. На цей компонент суттєво впливає також подальша освіта та самоосвіта вчителя);

– *способи вирішення педагогічних ситуацій*;

– *педагогічні знання, уміння, навички і досвід*.

Щодо найбільш поширеної класифікації стилів, згідно [1, с. 127] та інших праць, виділяють наступні стилі викладання/научування (критеріальні ознаки: психологічний клімат під час навчання, спосіб проведення навчання, ставлення до учнів):

– *авторитарний* (учитель проводить заняття практично сам без співпраці з учнями, від них вимагає дисципліни, домінування монологічної форми спілкування тощо);

– *демократичний* (характерні ознаки заняття: постійна співпраця учителя й учнів; психологічна комфортність; використання методів та форм навчання, що активізують пізнавальну діяльність учнів; домінування діалогічної форми спілкування; висока мотивація учіння тощо);

– *ліберальний* (або стиль потурання; характерні ознаки заняття: нерішучість та непрофесіоналізм учителя, який практично не цікавиться справами учнів; недисциплінованість учнів;

– *невизначений чи змішаний*, який має місце у діяльності деяких, як правило, молодих учителів. Залежно від навчальної ситуації вони обирають або авторитарний, або ліберальний, або демократичний стиль.

Таким чином, з нашого погляду, кожен з описаних стилів діяльності учителя визначає характер його взаємодії з учнями, а саме, від підпорядкування (авторитарний) – до партнерства (демократичний) – і надалі до відсутності цілеспрямованого впливу (ліберальний). На основі викладацького стилю учителя формується його стратегія викладання (заплановані методи викладання), яка трансформується під час занять у реальне викладання вчителя та учіння школярів.

Емпіричне визначення стилю викладацької діяльності учителя проводили з використанням методу педагогічного спостереження студентами-практикантами Кошицького університету імені Павла Йозефа Шафарика (Словацька Республіка) та Мукачівського державного університету (Україна).

Для визначення стилю викладання учителя студенти використовують підхід Неда Фландерса (Ned Flanders) [3, с. 67-68], згідно якого виокремлено у діяльності вчителя такі два полярні стилі:

- директивний/авторитарний (на уроці переважає монолог, організована праця в класі, інструкції, критика, іронія, повчання, моралізування тощо);
- недирективний/неавторитарний (переважають методи навчання, що сприяють активізації діяльності учнів на уроці, розвитку творчого мислення тощо).

Відповідно розроблено для діагностики викладацького стилю вчителя схему **OSTRAQ**, що містить шість компонентів: **O** (nula) – тишина в класі, всі працюють; **S** (speaking) – говорять учні; **T** (talking) – говорить, пояснює вчитель; **R** (rejection) – неприйняття, критика учнів; **A** (acceptation) – активізація учнів; **Q** (questions) – запитання до учнів, які можна розділити на окремі види.

Зазначені компоненти визначають шляхом безпосереднього спостереження [3, с. 67-68] за перебігом уроку і надалі розраховують індекс директивності – **i/d**.

Таблиця 1

Частка вчителів з відповідним стилем викладання (научування)

Викладацький стиль учителя (згідно [1, с. 492; 3, с. 68])		Частка вчителів, % (за результатами дослідження)	
Характеристика стилю	Індекс директивності, i/d	Словацька республіка	Україна
Найбільш директивний (авторитарний) стиль	0-0,46	24	20
Середньо директивний (авторитарний) стиль	0,5-1,0	30	48
Недирективний (неавторитарний) стиль	Більше 1,0	46	32

На основі літературних джерел [1, с. 492; 3, с. 68] та розрахованих індексів i/d встановлено частку вчителів з відповідним стилем викладання (табл. 1). Основна частина вчителів використовує недирективний стиль та середньо директивний – 76 % та 80 % відповідно досліджених учителів у Словацькій республіці та в Україні.

Проведене дослідження показує, що студенти-практиканти мають можливість достатньо ефективно використати метод спостереження для дослідження викладацького стилю учителя в умовах реального педагогічного процесу. Такий підхід сприяє розвитку дослідницьких умінь майбутніх учителів, комплексному аналізу різноманітних чинників, які впливають на формування стилю педагогічної діяльності.

Література

1. Turek I. Didaktika / I. Turek. – Bratislava : Iura Edition, 2010. – 598 s. ISBN 978-80-8078-322-8.
2. Maňák J. Výukové metody / J. Maňák, V. Švec. – Brno : Paido, 2003. – 219 s. ISBN 80-7315-039-5.
3. Zelina M. Stratégie a metódy rozvoja osobnosti dieťaťa / M. Zelina. – Bratislava : Iris, 2011. – 241 s. ISBN 978-80-8925-660-0.